

ВОЛОНТЕРСТВО ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ: ПРАВА ТА ГАРАНТІЇ

Сірко В. С.

Стаття присвячена вивченню правового статусу волонтерів, які займаються допомогою та підтримкою в умовах війни. Робота розглядає законодавчі акти та міжнародні норми, які визначають права та обов'язки волонтерів, а також аналізує зміни та проблеми в правовому регулюванні волонтерської діяльності. Дослідження розкриває важливі аспекти правового захисту волонтерів під час війни. Аналізуються права волонтерів на безпеку, недоторканість та соціальний захист, а також гарантії їхньої діяльності, включаючи свободу вибору та організації волонтерських проектів. Досліджується взаємодія волонтерів з органами влади та військовими структурами, а також механізми надання юридичної та медичної допомоги волонтерам.

Автор приділяє увагу змінам та проблемам в правовому регулюванні волонтерської діяльності під час війни. Аналізуються законодавчі недоліки та прогалини, які можуть обмежувати права та можливості волонтерів, а також перешкоджати їхній ефективній діяльності. Дослідження спрямоване на визначення пропозицій щодо поліпшення законодавчої бази та забезпечення більшої правової захищеності волонтерів під час війни. Це дослідження має важливе значення для розуміння та покращення правового статусу волонтерів під час війни в Україні. Враховуючи постійну динаміку ситуації в бойовій зоні, аналізується актуальність і потреба у вдосконаленні законодавства для забезпечення ефективної діяльності волонтерів.

Дослідження висвітлює ключові проблеми, з якими стикаються волонтери під час війни. Це включає в себе недостатню координацію та співпрацю між органами влади та волонтерськими організаціями, недостатню фінансову підтримку, а також недостатність правових механізмів для захисту волонтерів в разі порушення їхніх прав та безпеки.

Автор зауважує необхідність вдосконалення правового регулювання волонтерської діяльності під час війни. Пропонуються рекомендації щодо розробки та прийняття нових законів, які б забезпечували більшу правову захищеність волонтерів та сприяли більш ефективній організації їхньої діяльності. Також розглядаються важливі аспекти співпраці між волонтерами, владою та військовими структурами з метою покращення координації та спільної дії.

Ключові слова: *правове регулювання, волонтерство, правовий механізм, війна, законодавство, волонтерська діяльність, правові принципи.*

Sirko V. S. Volunteering during war in Ukraine: rights and guarantees

The article is dedicated to studying the legal status of volunteers engaged in assistance and support during armed conflict. The work examines legislative acts and international norms that define the rights and obligations of volunteers, as well as analyzes changes and problems in the legal regulation of volunteer activities. The research reveals important aspects of legal protection for volunteers during war. The rights of volunteers to safety, inviolability, and social protection are examined, as well as guarantees for their activities, including freedom of choice and organization of volunteer projects. The interaction of volunteers with authorities and military structures is explored, along with mechanisms for providing legal and medical assistance to volunteers.

The author pays attention to the changes and problems in the legal regulation of volunteer activities during war. Legislative shortcomings and gaps that may limit the rights and opportunities of volunteers, as well as hinder their effective activities, are analyzed. The research aims to identify proposals for improving the legislative framework and ensuring greater legal protection for volunteers during war. This study is of great importance for understanding and improving the legal status of volunteers during war in Ukraine. Considering the ongoing dynamics of the situation in the conflict zone, the relevance and need for legislation improvement to facilitate effective volunteer activities are examined. The research highlights key issues faced by volunteers during war. This includes insufficient coordination and cooperation between authorities and volunteer organizations, inadequate financial support, as well as a lack of legal mechanisms for protecting volunteers in case of rights and safety violations.

The author emphasizes the need for improving the legal regulation of volunteer activities during war. Recommendations are proposed for the development and adoption of new laws that would ensure greater legal protection for volunteers and facilitate more effective organization of their activities. Important aspects of collaboration between volunteers, authorities, and military structures are also discussed to enhance coordination and joint action.

Key words: *legal regulation, volunteering, legal mechanism, war, legislation, volunteer activities, legal principles.*

Постановка проблеми та її актуальність. Проблематика полягає в аналізі прав та гарантій для волонтерів під час війни в Україні. У контексті війни, волонтери відіграють важливу роль у наданні допомоги та підтримки. Однак, існує потреба у дослідженні їхнього правового статусу та забезпеченні адекватних гарантій для їхньої діяльності. Актуальність теми полягає в необхідності розуміння та захисту прав волонтерів під час війни. Волонтерський рух в Україні має велике значення для підтримки армії, евакуйованих громадян та учасників бойових дій. Проте, існують виклики та проблеми, пов'язані з правовим статусом волонтерів, їхньою безпекою, координацією з органами влади та отриманням достатньої фінансової підтримки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему волонтерства в Україні під час війни досліджували та вивчали такі науковці: Олексій Гарань, Микола Павліковський, Олександр Лихоманов, Юлія Мірошниченко.

Аналізуючи останні дослідження та публікації щодо волонтерства під час війни в Україні, виявлено ряд ключових тенденцій та викликів, які стосуються прав та гарантій волонтерів. Зміни в правовому регулюванні волонтерської діяльності під час війни призвели до розширення правового захисту волонтерів, але також виявили низку проблем.

Однією з основних проблем є недостатня координація та співпраця між органами влади та волонтерськими організаціями. Це може призвести до дублювання зусиль та непродуктивності волонтерської діяльності. Також відсутня єдина система фінансової підтримки волонтерських проектів, що ускладнює їхню діяльність та зменшує масштаб їхнього впливу.

Крім того, правові механізми захисту волонтерів в разі порушення їхніх прав та безпеки є недостатньо розвинутими. Необхідно вдосконалити процедури надання юридичної допомоги та забезпечення безпеки волонтерів, а також забезпечити ефективний механізм врегулювання конфліктних ситуацій, що можуть виникнути під час волонтерської діяльності.

Метою цієї статті є вивчення та аналіз правового статусу волонтерів, які займаються допомогою та підтримкою в умовах війни. Метою статті є розкриття прав та гарантій волонтерів під час

війни, виявлення проблем у правовому регулюванні та надання пропозицій щодо його поліпшення, забезпечення більшої правової захищеності та ефективності діяльності волонтерів.

Виклад основного матеріалу. Волонтерство - це форма добровільної діяльності, коли люди добровільно віддають свій час, знання та навички для надання допомоги та підтримки іншим людям або громаді без фінансової винагороди. Волонтери працюють на безоплатній основі і віддають свої зусилля для покращення ситуації у суспільстві, розвитку спільноти, надання допомоги потребуючим та реалізації різних проектів.

Волонтерська діяльність - добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги [1].

Війна в Україні спричинила збільшення кількості волонтерів, основними стимулами стали громадянська свідомість і патріотизм. Війна викликала в українському населенні глибокий патріотичний рух та бажання допомагати своїй країні. Багато людей відчують моральну обов'язковість підтримувати військових та постраждалих.

Наступною причиною стала ескалація гуманітарної кризи, внаслідок чого тисячі людей опинилися в складних життєвих обставинах.

Також війна стала спонуканням до мобілізації громадськості. Суспільство об'єднується навколо спільної мети - захисту країни та допомоги потерпілим. Волонтерство є одним з проявів активної громадської позиції та громадського діалогу, де наступною причиною стають виклики системи соціального захисту. Війна призводить до збільшення потреб у соціальному захисті для воїнів, ветеранів та постраждалих. Волонтери допомагають забезпечити додаткову соціальну підтримку тим, хто цього потребує.

Війна спонукає багатьох людей відчувати солідарність та співпереживання, а також дає можливість впливу на ситуацію. Волонтери допомагають в забезпеченні безпеки, гуманітарної допомоги, медичної підтримки та інших аспектів, що сприяють поліпшенню ситуації в умовах війни.

Таким чином, у рік повномасштабного вторгнення у Реєстрі волонтерів в Податковій зареєструвалися 2383 українця (рис. 1). Це у 8,4 рази більше, ніж за весь час існування переліку [2].

Загалом Державна податкова служба нарахувала 2 699 волонтерів на початок 2023 року. Реєстр волонтерів антитерористичної операції створено ще у 2014 році, й до повномасштабного вторгнення у ньому було лише 320 осіб [2].

Кількість реєстрацій волонтерів

— Кількість реєстрацій волонтерів

© 2023 Опендатабот — відкриті дані

Рис. 1. Статистика реєстрації волонтерів

Рис. 2. Напрями благодійності і волонтерства в Україні [3]

Від початку російського вторгнення на територію України у 2014 році в країні спостерігається зростання кількості волонтерських організацій. За даними Асоціації Благодійників України, з 2014 року в Україні близько 10% українського суспільства регулярно та системно займається благодійною діяльністю. А після лютого 2022 року цей показник зріс до 30% (рис. 2) [3].

Волонтерство в Україні під час війни виконує багато функцій, які спрямовані на підтримку воїнів, постраждалих та вразливих груп населення

Нормативна база волонтерства в Україні під час війни включає ряд законодавчих актів та нормативних документів, які регулюють організацію та діяльність волонтерського руху:

- Конституція України;
- Закон України "Про добровільну допомогу";
- Закон України "Про волонтерство" [4];
- Закон України "Про захист прав та свобод громадян під час проведення антитерористичної операції" (зі змінами та доповненнями) [5];
- Наказ Міністерства оборони України "Про взаємодію Міністерства оборони України

Функції волонтерства в Україні під час війни

Функція	Характеристика
Медична допомога	Надання медичної допомоги на передовій, в лікарнях та медичних закладах. Вони допомагають у лікуванні поранених воїнів, надають першу медичну допомогу та організують медичні заходи.
Гуманітарна допомога	Збір та розподіл гуманітарної допомоги (продукти харчування, одяг, засоби гігієни та інші необхідні речі) до постраждалих районів та зони бойових дій.
Психологічна підтримка	Надання психологічної підтримки воїнам та постраждалим особам, які пережили емоційні травми під час війни.
Соціальна допомога	Допомога в отриманні соціальної підтримки, зокрема доступ до житла, освіти, працевлаштування та інших соціальних послуг. Вони допомагають у вирішенні соціальних проблем та забезпечують необхідну інформаційну підтримку.
Інформаційна підтримка	Поширення інформації про ситуацію на передовій, потреби воїнів та постраждалих, актуальні новини та події. Волонтери виконують роль інформаційних посередників між військовими, громадськістю та засобами масової інформації, щоб забезпечити широке розповсюдження актуальної інформації та підвищити громадську свідомість про події війни.
Логістична підтримка	Транспортування матеріальних цінностей, координацію постачання та розподілу допомоги, організацію тимчасових житлових умов та інші питання, пов'язані з ефективним функціонуванням волонтерських проєктів.
Підтримка учасників війни	Допомога учасникам війни у підготовці до повернення до цивільного життя після перебування на передовій. Вони організують проєкти професійного навчання, підтримують у пошуку роботи та створюють умови для адаптації у мирному житті.

з громадськими організаціями та волонтерами у сфері оборонної діяльності»;

- Інструкція щодо організації волонтерської діяльності в Міністерстві охорони здоров'я України.

Нормативно-правова база повністю вирішує всі проблеми, пов'язані з волонтерством під час війни в Україні.

Удосконалення нормативно-правової бази розвитку волонтерської діяльності. Цей напрям державної підтримки волонтерства в цілому майже досягнутий з прийняттям Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про волонтерську діяльність» щодо підтримки волонтерської діяльності» від 15.08.2022 р. № 2519-IX1. Зміст внесених до Закону змін характеризувався у підрозділі 2.2 монографії [7, с. 144].

Законодавство щодо волонтерства, на відміну від нормативно-правової бази, все ще потребує вдосконалення та доповнень, щоб врахувати специфічні вимоги та виклики, з якими стикаються волонтери в умовах війни.

Деякі з проблем, пов'язаних з правовим регулюванням волонтерства під час війни, включають:

- Відсутність повного охоплення волонтерської діяльності в законодавстві.

Деякі аспекти волонтерства, зокрема фінансове регулювання та податкові питання, можуть залишатися неохопленими чинним законодавством.

- Недостатня координація та співпраця.

Волонтерський рух в Україні часто характеризується фрагментарністю та відсутністю системної координації між різними волонтерськими організаціями та державними структурами.

- Недостатність підтримки та захисту волонтерів.

Волонтери, особливо під час війни, можуть стикатися з ризиками та викликами, які потребують адекватної підтримки та захисту з боку держави.

- Прозорість та відповідальність.

Необхідно розвивати механізми контролю та відповідальності для забезпечення прозорості та ефективності волонтерських ініціатив, а також виключення випадків зловживання чи корупції.

Для подолання цих проблем важливо доопрацювати законодавство, сприяти співпраці та координації між волонтерськими організаціями та державними структурами, а також забезпечити підтримку та захист прав волонтерів. Деякі зі способів подолання зазначених проблем можуть включати:

Удосконалення законодавства. Потрібно провести аналіз і внести зміни до законодавства, щоб воно відповідало потребам та специфіці волонтерської діяльності під час війни. Це може включати врегулювання фінансових питань, створення механізмів контролю та нагляду, а також забезпечення податкових пільг для волонтерських організацій.

До Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» вже внесено зміни щодо «зобов'язання неприбуткової організації, у тому числі благодійної організації (крім політичних партій і кредитних спілок), або територіальної громади оприлюднювати на своєму веб-сайті звіти про використання коштів та документи (або їх засвідчені копії), що підтверджують їх використання [9].

Необхідно розширити законодавство України, а саме Кодекс України про адміністративні правопорушення, шляхом введення нових правових норм, що передбачають адміністративну відповідальність за порушення встановленого законом процедури збору публічних благодійних пожертв, а також за недоступ до публічної інформації, структури та розміру доходів і витрат благодійної організації згідно з встановленим законом порядком.

Також розглядається можливість внесення нової статті до Кримінального кодексу України, яка передбачатиме кримінальну відповідальність за зловживання або привласнення благодійних пожертв, які були призначені для отримувача.

Варто погодитись із науковцями в тому, що «нормативне закріплення адміністративної та кримінальної відповідальності у цій сфері дозволить належним чином переслідувати недобросовісних осіб, залучених до шахрайських схем» [8, с. 102].

Зміцнення координації та співпраці. Важливо створити механізми для забезпечення співпраці та координації між різними волонтерськими організаціями, державними структурами та іншими зацікавленими сторонами. Держава має забезпечити створення платформи для обміну інформацією, спільного планування та ресурсного забезпечення.

Забезпечення підтримки та захисту волонтерів. Держава повинна забезпечити належну підтримку та захист прав волонтерів. Необхідно розробити механізми подання скарг та надання юридичної допомоги волонтерам, які постраждали або були об'єктом переслідування. Пропонується створити механізми соціального захисту, надання психологічної та юридичної допомоги.

Розвиток механізмів відповідальності та прозорості. Необхідно забезпечити механізми контролю та відповідальності, які дозволять відстежувати використання ресурсів, забезпечити прозорість та ефективність волонтерських ініціатив.

Зокрема, важливим є питання удосконалення методів боротьби з псевдоволонтерством.

Численні публікації та випадки з практики свідчать про поширення зловживань у сфері волонтерської роботи, активізацію шахрайських структур, що під виглядом благодійної діяльності здійснюють публічні збори коштів на власні потреби. На думку дослідників, «багато в чому така шахрайська діяльність в Україні стала можливою у зв'язку з відсутністю реальних способів контролю та звітності при здійсненні благодійної діяльності» [8, с. 102].

Інформаційна підтримка. Для ефективного функціонування волонтерського руху під час війни важлива інформаційна підтримка. Держава може забезпечити доступ до актуальної інформації про потреби та пріоритети, а також сприяти розповсюдженню інформації про волонтерські можливості та успіхи, що входить до компетенції Міністерства культури та інформаційної політики України, а також Державного комітету телебачення і радіомовлення України. Основними завданнями цих організацій будуть:

- створення інформаційних матеріалів, що розкривають найкращі практики волонтерської діяльності, у форматі соціальної реклами, журналістських розслідувань та окремих тематичних програм;
 - популяризація прикладів успішної співпраці між бізнесом, волонтерськими організаціями та органами влади;
 - проведення інформаційних кампаній, спрямованих на залучення широкого кола громадян України, включаючи внутрішньо переміщених осіб, до соціалізації за допомогою волонтерів, благодійних організацій та приватних донорів.
- Міжнародне співробітництво.* Україна може залучити досвід та підтримку міжнародних партнерів у розвитку волонтерського руху під час війни. Це може включати обмін досвідом або участь у міжнародних програмах.

Студенти-волонтери, беручи участь у міжнародних програмах, мають змогу набути фахових знань з обраної спеціальності в процесі спілкування з професіоналами, спостереження за їхньою роботою, ознайомлення з певними методиками, технологіями й їхнім застосуванням на практиці, вони знайомляться з діяльністю громадських організацій різних країн, набувають досвіду спілкування та співпраці з іноземними студентами. Працюючи в міжнародних групах, «студенти не тільки розширюють своє бачення волонтерського руху, отримують навички організації міжнародних програм, а й удосконалюють свої комунікативні вміння, толерантність

і емпатичні здібності, спілкуючись з учасниками з інших країн»

Загальною метою подолання проблем у правовому регулюванні волонтерства під час війни є створення сприятливих умов для волонтерів, що дозволить їм ефективно допомагати та підтримувати воїнів та постраждале населення. Це сприятиме підтримці військових операцій, соціальній реабілітації та реконструкції територій, а також зміцненню духу солідарності та громадянської активності.

Висновки. Волонтерство під час війни є надзвичайно важливим фактором підтримки військових операцій та допомоги потерпілим. Волонтери вносять вагомий внесок у захист національної безпеки, гуманітарну допомогу та розвиток громад. Тому права та гарантії волонтерів повинні бути належним чином захищені та забезпечені.

Для цього необхідно продовжувати працювати над вдосконаленням правового регулювання волонтерства під час війни. Зміни повинні стосуватися не лише самого законодавства, але й практичних механізмів його реалізації. Розробка і впровадження нових положень та процедур сприятимуть покращенню координації, співпраці та ефективності волонтерської діяльності. Держава, волонтерські організації та громадськість повинні спільно працювати над розвитком волонтерства під час війни. Необхідна ефективна комунікація та партнерство між різними сторонами, щоб забезпечити взаємодію та використання ресурсів волонтерського руху на максимально можливого рівні.

Крім того, важливо підтримувати постійний моніторинг та оцінку ефективності волонтерської діяльності під час війни. Це дозволить вчасно виявляти проблеми, адаптувати правове регулювання та вдосконалювати практичні аспекти роботи волонтерів.

Література

1. Закон України «Про волонтерську діяльність». Стаття 1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text>.
2. Кількість зареєстрованих волонтерів. Інтернет-джерело. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/volunteers-registry>.
3. Історії волонтерів. Інтернет-джерело. URL: <https://ain.ua/2022/08/09/istoriyi-volonteriv-yak-zakryvaty-zbory-de-braty-perelik-neobhidnogo-yak-organizuvaty-robotu/>.
4. Закон України "Про волонтерство". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text>.
5. Закон України "Про захист прав та свобод громадян під час проведення антитерористичної операції". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1669-18#Text>.
6. Наказ Міністерства оборони України "Про взаємодію Міністерства оборони України з громадськими організаціями та волонтерами у сфері оборонної діяльності". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0454322-22#Text>.
7. Горінов П., Драпушко Р. «Волонтерська діяльність в Україні: соціально-правове дослідження». Київ. 2022 рік. С. 144-150.
8. Вашкович В. В. «Адміністративно-правове забезпечення волонтерства як складова соціальної функції держави» Ужгород. 2019 рік. С. 102.
9. Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» від 05.07.2012 р. № 5073-VI (у ред. від 16.04.2022р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17/sp:max50:nav7:font2/>

Сірко В. С.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри адміністративного права та
адміністративного процесу
Одеського державного університету
внутрішніх справ